

På jakt efter trollsmultron & norskoxel

I somras inventerades trollsmultron och norskoxel i Munkedal, Bohuslän. Dagarna bjöd på mycket regn, men också botaniska solglimtar.

TEXT: SOFIA LUND

Första lediga dagen på länge och jag längtar efter finväder och försommar. Men icke. Vädrgudarna har helt andra planer, nationaldagen är kall och blåsig. Trots det är vi åtta personer som träffas vid Foss kyrka norr om Munkedal i Bohuslän. Föreningen Bohusläns Flora har bjudit in till en floraväktaraktivitet. Under två dagar ska vi leta efter trollsmultron och norskoxel. Roger Gahnertz har förberett väl. Vi fördelar oss på två bilar och får varsin mapp med lokaler att besöka under dagen.

Min grupp kör några kilometer norrut och passerar sedan över till västra sidan av E6 för att leta trollsmultron *Drymocallis rupestris*. Vi hinner inte ens fram till första lokalen innan någon ropar

”Stanna!” och vi hittar en ny växtplats för arten på berghällarna alldeles intill vägen. Bra start! Här kan vi i lugn och ro bekanta oss med trollsmultronen som blommar fint. Vi räknar till 36 plantor innan vi fortsätter till byn där de tre närliggande lokaler vi egentligen siktade på finns. Vi hittar vad vi söker och räknar totalt 129 plantor. Alla vi möter i byn känner till arten och kan peka ut växtplatserna. Det känns bra att den här kunskapen finns på plats.

Över berg och genom snår

Därefter får vi gå en lite längre runda över ett berg med snårig skog. Bitvis får vi nästan krypa under grenar och trassel, och med tilltagande regn hinner vi bli genomblöta innan vi

FOTO: ROGER GAHNERTZ

Det regnade, men det var inget som hindrade deltagarna vid Örekilsälven, Lasse, Lars Erik och Reine.

kommer fram. Lokalangivelsen är vag, men på flygfotot ser det ut att finnas ett öppnare hållparti, och det är det vi siktar på. Även här hittar vi vad vi söker efter. Tio plantor i övre delen av vad som visar sig vara en alldeles för tvärt sluttande bergbrant för att vi ska kunna få överblick där uppifrån, eller för den delen kunna ta oss ner på ett säkert sätt. Vi får vara nöjda med det vi hittat och tar en noggrannare koordinat för framtiden. Sedan försöker vi hitta en bättre väg tillbaka till bilen. Det går så där. Väl tillbaka är blodsockret nere i tårna och vi äter utan dröjsmål i bilen medan regnet fortsätter att strila ner.

Efter lunch besöker vi ytterligare två växtplatser – fast här kammar vi noll. Att inte hitta det man söker efter är alltid lite nedslående men i floraväktarsammanhang är det ett lika viktigt resultat att rapportera som positiva fynd. Och vi hittar ju annat i stället, bland annat vippärt som blommar fint. På den sista lokalen möts vi av ovälkommande skyltar och höga staket som helt uppenbart inte är designade enbart för att hålla betesdjuren inne, utan också för att sätta allemansrätten ur spel. Vi gör i alla fall det vi ska, ett noggrant eftersök, inget stoppar en floraväktare. Vi passar också på att delta i Försommarkollen och rapportera i vilket stadium liljekonvalj, liten blåklocka, prästkrage, hägg, syren och rönn befinner sig. Både hägg och syren har blommat över. Rönnen gäcker oss länge, men till sist får vi syn på en – i full blom.

På eftermiddagen har vi stämt träff med den andra gruppen vid en restaurang intill E6. Föreningen bjuder på mat som tack för väl utfört arbete och vi får stämna av hur det har gått i de olika grupperna. Jag har bokat en natt på ett litet mysigt gästgiveri i södra delen av samhället, alldeles intill Örekilsälven. Min plan var att gå en promenad längs älven, men jag hinner bara parkera så öppnar sig himlen och det som tidigare var ett strilande försommarregn utvecklar sig till ett regelrätt skyfall. Så jag installerar mig på rummet, hänger alla mina kläder på tork och kryper upp i sängen med datorn. Jag har under dagen samlat på mig några galler som jag examinerar och sedan blir det en stunds artportalande.

En ny dag

Dagen därpå är det dags igen. Samma tid, samma plats. Den här dagen är det 15 personer som möter upp. Vi fördelar oss på tre bilar och kör åt olika håll. Min grupp börjar vid Gamla Saltkällan längst in i Gullmarsfjorden. Här växer trollsmultron och norskoxel *Sorbus obtusifolia* mer eller mindre tillsammans. Vi börjar med norskoxel, en art som ofta växer lite oländigt till i klippbranter. Vi hjälps av att det blåser så kraftigt att träden vänder upp sina alldeles kritvita bladundersidor. Då kan de ses på håll och vi kan spana av svårtillgängliga branter med kikare. Vi hittar arten på fyra lokaler och räknar totalt 17 plantor. Trollsmultron hittar vi på fem lokaler och räknar totalt 102 plantor. Bara en lokal kammar vi noll på. Alla lokaler ligger nära väg eller gångväg, vilket gör detta till en enkel inventeringsinsats. När det är dags för lunch hittar vi en rastplats med bänkbord.

Några deltagare bryter upp efter lunch men vi är tre personer som åker vidare mot Krokklevsberget vid Örekilsälven. Där följer vi en vacker stig längs älven, bitvis i lä och äntligen i lite värmande sol. Stigen används troligen främst av sportfiskare och

Trollsmultron.

FOTO: UNO UNGER

Blommorna är till förväxling lika dem hos smultron.

FOTO: ROGER GAHNERTZ

Arten växer gärna i tunt jordlager eller där berget går i dagen.

FOTO: AIMON NIKLASSON

Norskoxel.

FOTO: LARS FERM

De ljusa baksidorna på norskoxeln lyser nästan.

tar slut efter ett tag. Då får vi ta oss upp i den lite svårare branten. Mot alla odds hittar vi sju plantor av trollsmultron. Jag gnetar på och vill hitta även norskoxel, dock är branten skogsklädd och svår att få överblick över. Jag får ta mig upp till toppen, kikarspanar uppifrån och till slut lyckas jag hitta en planta. Vid det här laget har vi kommit ifrån varandra och tar oss på olika vägar tillbaka till bilen. Jag tar mig ner och följer samma stig som vi kom tillbaka till en liten glänta där det alldeles intill stigen står tre plantor av trollsmultron i blom. En ny lokal! Som vi gick rakt förbi alldeles nyss ...

Vi möter upp de andra grupperna vid samma restaurang som dagen innan. Det får väl ses som bra betyg till den. Vi har tillsammans besökt 34 lokaler för trollsmultron och sex lokaler för norskoxel. Summa summarum är vi väldigt nöjda. Både trollsmultron och norskoxel är trevliga arter att floraväkta och vi har fått se en del fin natur på köpet. När vi ändå var ute passade vi på att besöka enstaka lokaler för hartmansstarr, trubbdaggkäpa, knärot, mellanlumner och slättergubbe. Att ge sig ut tillsammans med andra floraväktare emellanåt är en trevlig omväxling till egna turer. Tillsammans med andra kan man utbyta erfarenheter, få tips och kanske lära sig arter man själv inte skulle floraväkta annars. 🌿

Artportala – verb för det man gör på Artportalen, det kan vara att rapportera dagens fynd, lägga in foton eller spana in vad som har rapporterats på sistone. En väldigt artnördig form av omvärldsbevakning och ett nyord som troligen inte kommer nå in i vanliga ordlistor.

Trollsmultron *Dryocallis rupestris*

Trollsmultron är en ört med vita, smultronlika blommor. Man förstår dock ganska fort att det inte är vanliga smultron då blommorna är lite större och framför allt för att de växer på flera decimeter höga stjälkar. Bladrosetten består av parbladiga blad, medan de fåtaliga stjälkbladen är treflikade. Trollens inblandning i det hela handlar nog om att det inte blir några smultron. Trollsmultron är ljuskrävande och växer på torrängar i solöppna miljöer, gärna på grönsten eller platser med ett visst kalkinslag i marken. Det kan vara åkerholmar, vägsränner, åsar eller klippbranter. Det är en ganska konkurrensstark art som klarar en del igenväxning. I vårt land hittas arten främst i Västergötland, Bohuslän och Dalsland, enstaka lokaler finns längre mot söder, öster och norr. I ett större geografiskt perspektiv hittas arten söderut till norra Italien och Balkan, österut till Vitryssland och på ett fåtal platser runt Oslo. Trollsmultron är rödlistad i kategorin sårbar (VU).

Norskoxel *Sorbus obtusifolia*

Norskoxel är en buske eller litet träd. Till skillnad från vanlig oxel har den rundade, hela blad med sågad kant. De är ljusfilthåriga på undersidan, i början av säsongen lyser bladundersidan nästan vitt, senare på säsongen slits hårligheten och blir mindre tydlig. Den växer i klippbranter och i lövbårder nedanför stup. Artens hela utbredning är begränsad till Sverige och Norge. Hos oss finns den i Dalsland och Bohuslän. I Norge hittar man den kring Oslofjorden och längs kusten norrut till Sogn. Norskoxel är rödlistad i kategorin akut hotad (CR).

Bohusläns flora

TEXT: KARIN DIDRING LEKSELL

I Bohuslän finns lokalföreningen Bohusläns flora. Det är en lite annorlunda förening på vissa sätt.

Roger Gahnertz och Sofia Mattiasson Nilsson är medlemmar i föreningen Bohusläns flora. Roger är högsta hönset för floraväkteriet i området och Sofia går i upplärning hos honom. Föreningen skiljer sig lite från övriga lokalföreningar på det sätt att den grundades framför allt för att göra en flora. Den blev klar 2011, men sedan har även andra aktiviteter tagit vid.

Inventeringsläger

– Sedan 2017 har vi haft inventeringsläger, 2017 var vi vid Hedekas och 2018 Kosteröarna, 2019 letade vi hedjohannesört i Svartedalen norr om Kungälv, juli 2022 var vi en långhelg i Bullarebygden, bodde på Ranebo lägergård, och besökte många lokaler i området. I det här området finns annars inga inventerare. I augusti samma år inventerade vi vattenståndets *Jacobaea aquatica* längs Göta och Nordre älv. 2023 inventerades alla rödlistade arter i Öckerö kommun, 2024 var vi en vecka på Stora och Lilla Härmanö och förra året inventerade vi trollsmultron *Drymocalis rupestris* och norskoxel *Sorbus obtusifolia* kring Munkedal, säger Roger.

Föreningen har inga föreläsningar eller liknande, utan ordnar enbart ovan nämnda inventeringar årligen. Många medlemmar i föreningen är också med i Göteborgs Botaniska Förening, och där finns å andra sidan många exkursioner och föreläsningar att gå på.

– Annars är det den så kallade Grenen som är den aktiva delen av floraväkteriet i Bohuslän och det sätt som många medlemmar i föreningen ses på. Man kan floravakta på egen hand, men de flesta ringer någon och hör om de vill vara med. Det är alltid någon som är bra på vissa arter eller lokaler. På det sättet lär man upp varandra, så att man vet var lokalerna finns och lär sig växternas kännetecken, säger Sofia.

Sedan 2016 delar föreningen dessutom ut ett mångfaldspris till den som gör något för den biologiska mångfalden. Priset går främst till enskilda personer, men har även delats ut till en förening. Bohusläns flora är också exkursionsledare på Västkoststiftelsens exkursioner, och i juni kommer man att leda en helgkurs för Vuxenskolan i Stenungsund.

Medlemmarna

Föreningen har cirka 70 medlemmar, varav många är floravaktare, och av dem är 20 eller 25 aktiva. På lägren har det varit mel-

lan 12 och 15 personer, ibland är vissa med bara en dag och en del båda dagarna, eller om det är en hel vecka. Men medelåldern i föreningen är hög.

– En tjej i 30-årsåldern hörde nyligen av sig och ville bli floravaktare, och då blev jag så glad. Vi ser att det finns intresse bland folk att vilja ut och lära sig mer och hitta ett botaniskt sammanhang. Det svåra är när man inte har någon annan floravaktare i närheten. Nu har vi medlemmar i Strömstad och Uddevalla samt på Orust och Tjörn, men dyker det upp någon mitt emellan så finns det ingen i närheten att väkta tillsammans med, säger Roger.

Framåt vill de fortsätta med floraväkteriet, med läger eller träffar minst en gång per år. I år blir det en lördag till söndag.

– Ett problem är att Bohuslän är ett område där det kostar mycket att hyra lokal, det finns nästan inget att hyra – allt ligger vid kusten, riktar sig till turister och är därför dyrt. Som tur var kunde jag sist hyra en lokal billigt genom mitt fackförbund, småskrattar Roger.

– Och det behövs ideella krafter. Du Roger håller ju uppe den glöden, säger Sofia och fortsätter:

– Utmaningen är att hitta nya medlemmar eller få igång de som finns, och det är vad vi vet samma problem över hela landet. Man måste hitta sitt sammanhang, och personer som man trivs att gå med. Det kan också förekomma att man inventerar i branta miljöer som man inte ska vara ensam i. 🌿

FOTO: ROGER GAHNERTZ

Bohusläns flora ute på uppdrag.